

Ebû Arûbe, Süfyân es-Sevrî ve Hammâd b. Seleme önde gelen isimlerdir.

Hadislerin tesbit ve tedvîni İslâm'ın ilk dönemlerinde başlayıp II. (VIII.) yüzyılın başlarında tamamlandığı halde bir kısım şarkiyatçılar hadislerin II (VIII) ve III. (IX.) yüzyılların ürünü olduğunu ve ortaya çıkan ihtiyaçlara göre uydurulduğunu iddia etmiştir. Bunlardan Sir W. Muir, II. (VIII.) yüzyılın ortalarından önce yazılı hadis belgesinin bulunmadığını söylemiş, I. Goldziher ve J. Schacht, Emevîler devrinde yaygın olan hadislerin ahlâk, zühd, âhiret hayatı ve siyaset konularıyla ilgili olduğunu, bu dönemde fikhî hadis bilinmediğini ileri sürmüş, J. Robson, hadislerdeki senedlerin II. (VIII.) yüzyılda uydurma birtakım hadisleri sahih göstermek için meşhur isimler kullanılarak ortaya konduğunu iddia etmiştir. Bu iddialar etrafında uzun tartışmalar cereyan etmiş, ancak son zamanlarda yapılan ciddi araştırmalarla bunlar çürütülmüştür (M. Accâc el-Hatîb, s. 249-254, 375-382; M. Mustafa el-A'zamî, s. 30 vd., 191-263; Hâkim Ubeyşân el-Matîrî, s. 111-177).

Hadiste tedvîn konusu, son iki asırda şarkiyatçıların hadislerle ilgilenmeye ve sünneti eleştirmeye yönelmesinden sonra incelenmeye başlanmış ve çeşitli eserler kaleme alınmıştır. Bunlar arasında Muhammed Zübeyr Siddîkî'nin *es-Seyrû'l-ħaşîş fî târîhi tedvîni'l-ħadîs* (Haydarâbâd 1939), Muhammed Accâc el-Hatîb'in *es-Sünne ħable't-tedvîn* (Beyrut 1400/1980), Muhammed Mustafa el-A'zamî'nin *Dirâsât fi'l-ħadîsi'n-nebevî ve târîhi tedvînih* (Beyrut-Dımaşk 1400/1980), Tayyib Selâme'nin *et-Takîd ve't-tedvîn li'l-ħadîs beyne'l-müslimîn ve'l-müsteşrikin* (Tunus 1983), Abdülmehdî b. Abdülkâdir b. Abdülhâdî'nin *es-Sünnetü'n-nebeviyye: Mekânetühâ, 'avâmilü be-ħâ'ihâ, tedvînühâ* (Kahire 1989), Ahmed Abdurrahman es-Süveyyân'ın *Şahâ'ifü's-şahâbe ve tedvînü's-sünneti'l-müşerrefe* (baskı yeri yok, 1410/1990), Muhammed b. Matar ez-Zehrânî'nin *Tedvînü's-sünneti'n-nebeviyye neş'etühü ve te-tavvünühü* (Riyad 1417/1996), Hâkim Ubeyşân el-Matîrî'nin *Târîhu tedvîni's-sünne ve şübühâtü'l-müsteşrikin* (Küveyt 2002), İbrâhim Fevzi'nin *Tedvînü's-sünne* (Beyrut 2002) ve Muhammed Salih Ekinci'nin *Hüccet Değeri ve Tedvîn Açısından Sünnet* (çev. Metin Yiğit, İstanbul 2004) adlı eserleri zikredilebilir. Bu konuda Salih Şengezer yüksek lisans çalışması yapmıştır (bk. bibl.). Konuyla ilgili makalelerden bir kısmı şunlardır: Muham-

med Hamîdullah, "Hz. Peygamber Zamanında Hadisin Tedvini" (*A'ÛlFD*, trc. Nafiz Danişman, IV/3-4 [Ankara 1955], s. 1-7); R. Ja'feriyan, "Tadwîn al-Hadîth: A Historical Study of the Writing and Compilation of Hadîth" (*Al-Tawhid*, VI/1 [1988], s. 19-35); Abdülhıdır Câsim Hamâdî, "en-Neşâtü't-tedvîni fi'l-ħadîsi'n-nebeviyyi's-şerîf" (*el-Mevrid*, XXX/1 [Bağdad 1423/2002], s. 4-12); James Robson, "Hadisin Tedvin ve Tasnifi" (*Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, trc. Musa Erkaya, XII/1 [Elazığ 2007], s. 119-133). Ali Şehristânî'nin *Men'ü tedvîni'l-ħadîs esbâb ve netâ'ic* (Beyrut 1418/1997) ve *Men'ü tedvîni'l-ħadîs* (Kum 1420), Mustafa Kayser el-Âmilî'nin *Kitâbü 'Ali ve't-tedvînü'l-mübekkir li's-sünneti'n-nebeviyye* (Beyrut 1415/1995), Muhammed Ali Mehdevî'nin *Tedvînü'l-ħadîs* (Beyrut 1427/2006) adlı eserlerinde tedvîn konusu Şia'nın bakış açısıyla ele alınmaktadır.

BİBLİYOGRAFYA :

Lisânü'l-'Arab, "dvn" md.; *Müsned*, III, 39; Abdürrezzâk es-San'ânî, *el-Muşannef* (nşr. Habîbürrahman el-A'zamî), Beyrut 1403/1983, XI, 257-259; İbn Sa'd, *el-Tabakât*, VII, 448; Fesevî, *el-Ma'rife ve't-târîh*, I, 644-645; Ebû Nuaym, *Hilye*, III, 361; Zehebî, *A'lâmü'n-nübelâ*, V, 326-350; a.mlf., *Tezkiretü'l-huffâz*, I, 5; İbn Hacer el-Askalânî, *el-İşâbe* (Bicâvî), VII, 433; *Keşfü'z-zunûn*, II, 1460; M. Accâc el-Hatîb, *es-Sünne ħable't-tedvîn*, Beyrut 1400/1980, s. 249-254, 293-382, 489-500; Talât Koçyiğit, *Hadis İstılahları*, Ankara 1980, s. 436-439; Rif'at Fevzi Abdülmuttalib, *Teşkihu's-sünne fi'l-ħarnî's-şânî el-ħicrî*, Kahire 1400/1981, s. 43-71; M. Ebû Zehv, *el-Ĥadîs ve'l-muħaddîsün*, Beyrut 1404/1984, s. 46-127, 220-236; Mustafa es-Sibâî, *es-Sünne ve mekânetühâ fi't-teşri'f'i'l-İslâmî*, Beyrut-Dımaşk 1405/1985, s. 187-235; İsmail L. Çakan, *Hadis Edebiyatı*, İstanbul 1989, s. 3-20; Subhî es-Sâlih, *'Ulümü'l-ħadîs ve muştalahuħ*, Beyrut 1991, s. 14-49; M. Mustafa el-A'zamî, *İlk Devir Hadis Edebiyatı* (trc. Hulûsi Yavuz), İstanbul 1993, s. 19-161, 191-263 (137-164 Arapça kısmı); Ahmet Yücel, *Hadis İstılahlarının Doğuşu ve Gelişimi*, İstanbul 1996, s. 33-38, 51-58; Hâkim Ubeyşân el-Matîrî, *Târîhu tedvîni's-sünne ve şübühâtü'l-müsteşrikin*, Küveyt 2002, s. 35-82, 111-177; Salih Şengezer, *Hadisleri Tedvin ve Tasnif Düşüncesinin Tarihsel Seyri* (yüksek lisans tezi, 2007), Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 17-31, 34-38; G. H. A. Juynboll, "Tadwin", *El²* (İng.), X, 81; İsmail Yiğit, "Abdülażiz b. Mervân", *DİA*, I, 192.

MEHMET EFENDİOĞLU

TEDVİR

(التدوير)

Kur'ân-ı Kerim'in tilâvet usullerinden orta süratte okumayı ifade eden tecvid terimi (bk. TİLÂVET).

TEEBBETA ŞERRAN

(تأبط شراً)

Ebû Züheyr Sâbit b. Câbir (Amsel)
b. Süfyân el-Fehmî
(ö. 540 [?])

Câhiliye şairi.

Doğu Arabistan'da yaşayan Kays Aylân'ın kollarından Fehm (Cedîle) kabilesine mensuptur. Şair hakkındaki bilgiler masalı andıran rivayetlerden ibarettir. Güvenilir kaynaklarda annesinin Benî Fehm'den Ümeyme adlı iyi bir kadın olduğu ifade edilir. Kendisine Teebbeta Şerran lakabının verilmiş sebebiyle ilgili olarak çeşitli hikâyeler nakledilmiştir. Bunlardan meşhur olanına göre şair bir gün koltuğunun altına bir kılıç alıp dışarı çıkmış, komşular annesine böylelikle hiddetle nereye gittiğini sormuş, o da, "Bilmiyorum, koltuğunun altına bir kötülük aldı (teebbeta şerran) ve çıkıp gitti" diye cevap vermiş, şair o günden sonra bu lakapla anılmıştır. Bu konuda nakledilen hikâyelerin II. (VIII.) yüzyıldan sonra ortaya çıktığı anlaşılmaktadır. İbn Habîb el-Bağdâdî onun yapmış olduğu baskınlarla ilgili çok sayıda olağan üstü hikâyeden söz eder, fakat ayrıntılara yer vermez (*el-Muħabber*, s. 196-197). Abdülkâdir el-Bağdâdî de fantastik özellikleri dolayısıyla şaşırtıcı görünen birçok hikâyeye temas eder (*Hizânetü'l-edeb*, I, 138). Annesi siyahî olduğu için şair "ağribetü'l-Arab" (Araplar'ın kargaları: kuzgunî Araplar) diye tanınan zümredendi. Teebbeta Şerran küçük yaşta iken babası öldüğünden annesi şair Ebû Kebîr el-Hüzelî ile evlenmiş, ancak kendisi annesi ve üvey babasının oğulları ile baş edememiş, hatta Ebû Kebîr onu öldürmek istemiş, şair bu sebeple Benî Hüzeyl'e düşman olmuştur. Şairin kız kardeşlerinden Ümeyye, Kureyş'ten Nevfel b. Esed b. Abdülüzâ ile evlenmiş, bu evlilikten Kureyş'in reislerinden şair Adî b. Nevfel dünyaya gelmiştir.

Teebbeta Şerran cesur, zeki, kurnaz, gözleri çok keskin ve kulakları çok hassas bir bedevî idi. Yağma arkadaşı ve dayısı Şenferâ gibi çok hızlı koşanlardan (addâûn) olup atlara ve geyiklere yetişecek derecedeki koşuculuğu darbimesel haline gelmiş, onun hakkında "iki ayaklı, iki kolları ve iki gözülüren en hızlı koşanı" denilmiştir (Ebû'l-Ferec el-İsfahânî, XXI, 87). Yağmacılardan (saâlik) olan şair baskın ve yağmalarını bazan tek başına, bazan Şenferâ veya başkalarıyla birlikte yapmış, hayatı Benî Hüzeyl ve Benî Becîle ile mücadele içinde geçmiş-

TEEBBETA ŞERRAN

tir. Baskınlarının birinde Benî Becile ile karşılaşırken Nümâr dağında öldürülmüş veya Benî Hüzeyl'in kurduğu pusuya düşürülerek katledilmiş (meselâ bk. İbn Habîb, *Esmâ'ü'l-muğtâlin*, VI, 216), cesedi bir mağaraya atılmıştır. Ölümü üzerine aralarında Mürre b. Huleyf el-Fehmî, annesi, kız kardeşi veya kız kardeşinin oğlunun da bulunduğu birçok şair tarafından mersiyeyle söylenmiştir. Yeğenine nisbet edilen merseye bazan Teebbeta Şerran'a, bazan Şenferâ'ya izâfe edildiği gibi Halef el-Ahmer'e ait olduğu da ileri sürülmüştür (Stetkevych, XXXI/1 [1986], s. 30-31). Teebbeta Şerran'ın Mufaddal ed-Dabbî, Ebû Amr eş-Şeybânî, Ebû Abdullah İbnü'l-A'râbî, İbn Habîb el-Bağdâdî ve Sükkerî gibi dilciler tarafından rivayet edilen şiirleri müstakil olarak zamanımıza intikal etmemiştir. Şiirlerinin çoğu i'tizâr, fahr, hamâse türündendir ve parçalar halinde antolojilerle (*el-Mufađđaliyyât*, *el-Aşma'ıyyât*, *el-Vahşiyât*, *Şerhu Divâni'l-Hamâse* vb.) edebî eserlerde (*eş-Şi'r ve's-şu'arâ*, *Kitâbü'l-Egâni*, bk. bibl.) yer almaktadır.

Eserleri. 1. *Divân*. Teebbeta Şerran'ın şiirleri son yıllarda derlenerek Selmân Dâvûd el-Karagûlî – Cebbâr Ta'bân Câsim (Necf 1393/1973) ve Ali Zülfikar Şâkir (Beyrut 1404/1984) tarafından neşredilmiş, ayrıca Yûsuf Şûkrî Ferhât'ın *Divânü's-şâ'âlik*'i içinde yayımlanmıştır (Beyrut 1413/1992). Divanının müellifi meçhul bir şerhinin yazma nüshasından dokuz varaklık bir bölümün mikrofili bulunmakta (Câmiatü'l-İmâm Muhammed b. Suûd Ktp., nr. 5069). **2.** *el-Kaşidetü'l-kâfiyye. el-Mufađđaliyyât*'ta yer alan (nr. 1) yirmi altı beyitlik bir şiir olup Millet Kütüphanesi'nde bir nüshası bulunmaktadır (Feyzullah Efendi, nr. 1662, 2 varak).

Teebbeta Şerran hakkında ilk ayrıntılı çalışma, G. W. F. Freytag (doktora tezi, Göttingen 1814), Haquinus Hellmann (doktora tezi, Lundae 1834) ve G. Baur ("Der arabische Held und Dichter Tâbit Ben Ğâbir von Fahm, genannt Ta'abbata Şarran, nach seinem Leben und seinen Gedichten", *ZDMG*, X [1856], s. 74-109) tarafından yapılmış, daha sonra W. Ahlwardt ve F. Schulthess bazı şiirlerini yayımlamış, C. J. Lyall da dört şiirini neşretmiştir (*JRAS*, 1918, s. 211-227). Bazı şiirlerini G. W. F. Freytag Latince'ye, Goethe ve F. Rückert Almanca'ya, C. J. Lyall, Suzanne Pinckney Stetkevych İngilizce'ye, F. Gabrieli İtalyanca'ya tercüme etmiştir. Ahmed Muhammed Mahmûd el-Meydânî, *Selâsetün min fûrsâni's-şî'ri'l-câhili: eş-Şenferâ, Te'ebbeğa Şerran, 'Antere* adıyla yüksek lisans tezi hazırla-

mıştır (1991, *Câmiatü Tanta külliyyetü'l-âdâb*).

BİBLİYOGRAFYA :

Teebbeta Şerran, *Divân* (nşr. Ali Zülfikar Şâkir), Beyrut 1404/1984, neşreden giriş, s. 7-45; İbn Habîb, *el-Muhabber*, s. 192, 196-198, 200; a.mlf., *Esmâ'ü'l-muğtâlin* (nşr. Abdüsselâm M. Hârûn, *Nevâdirü'l-mahtûât* içinde), Kahire 1374/1954, VI, 215-217; İbn Kuteybe, *eş-Şi'r ve's-şu'arâ*, I, 312-314; Ebû'l-Ferec el-İsfahânî, *el-Egâni*, XXI, 86-115; Hatîb et-Tebrizî, *Şerhu Divâni'l-Hamâse*, Bulak 1296, I, 37-49; II, 26, 160-164; a.mlf., *Şerhu'l-Mufađđaliyyât* (nşr. Ali M. el-Bicâvî), Kahire 1397/1977, I, 3-51; Abdülkâdir el-Bağdâdî, *Hizânetü'l-edeb*, I, 137-139; III, 344, 345; VII, 502-503, 506-507; VIII, 194-197; Sezgin, *GAS*, II, 137-139; Abdülhalîm Hifnî, *Şi'rü's-Şa'âlik*, Kahire 1987, tür.yer.; W. Heinrichs, "Ta'abbata Şarran, Goethe, Shâkir", *Reflections on Reflections: Near Eastern Writers Reading Literature* (nşr. A. Neuwirth – A. C. Islebe), Wiesbaden 2006, s. 191-252; F. Gabrieli, "Ta'abbata Şarran, Şanfârâ, Hâlaf al-Ahmar", *Atti della Accademia Nazionale dei Lincei*, serie VIII, I, Roma 1946, s. 40-69; S. P. Stetkevych, "The Rithâ' of Ta'abbata Şarran: A Study of Blood-Vengeance in Early Arabic Poetry", *JSS*, XXXI/1 (1986), s. 27-45; Abdüsselâm el-Hemâmî, "Şerhu'l-Merzûki li-Kâfiyyeti 'Te'ebbeğa Şerran'", *Mecelletü Külliyyeti'd-da'veti'l-İslâmiyye*, sy. 15, Trablus 1428/1998, s. 645-653; a.mlf., "Mufađđaliyyetü Te'ebbata Şerran bi-şerhi Ebî 'Alî el-Merzûki", *MMMA* (Kahire), XLIX/1-2 (1426/2005), s. 131-141; Kadri Yıldırım, "Câhiliye Dönemi Arap Edebiyatında Su'lûk Şairler Hareketi", *Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, III/1, Diyarbakır 2001, s. 177-206; H. H. Bräu, "Ta'abbata Şarran", *El*, IV, 622; Nihad M. Çetin, "Te'abbata Şerran", *İA*, XII/1, s. 76-78; A. Arazî, "Ta'abbata Şarran", *EP* (İng.), X, 2-3; M. Lutfî el-Yûsufî, "Te'ebbata Şerran", *Mv.AU*, IV, 341-347.

SÜLEYMAN TULÜCÜ

TEENNÎ
(التَّائِبِي)

**Bir işi acele etmeden
iyyice düşünerek yapma, temkinli
ve ihtiyatlı davranma anlamında
ahlâk terimi.**

Sözlükte "beklemek, gecikmek, sebat etmek, düşünüp taşınmak" anlamlarındaki **eny** kökünden türeyen **teennî** ve yine aynı kökten **enât** "acelecilikten sakınma"; "hilim, vakar, sabır, yumuşaklık ve sebatkârlık" diye tanımlanır (*Lisânü'l-'Arab*, "eny" md; *Tâcü'l-Farûs*, "eny" md.; *Kâmus Tercümesi*, "eny" md.). Klasik sözlüklerde hilim kelimesinin açıklanmasında teennînin çoğunlukla akılla birlikte en başta zikredilmesi (Pellat, s. 14-16, 18) terimin "akıllı ve ağır başlı hareket etme" mânasını da içerdiğini göstermektedir.

Kur'an-ı Kerim'de teennî geçmez. Aynı kökten türeyen kelimeler "bir şeyin vaktinin gelmesi" anlamında kullanılmıştır (M.

F. Abdülbâki, *el-Mu'cem*, "eny" md.). Bazı âyetlerde eleştiri üslûbuyla insanın acelelediği belirtilmiştir (el-İsrâ 17/11; el-Enbiyâ 21/37). İki âyette Hz. Peygamber'e, kendisine gelen âyetleri unutacağı endişesiyle o sıradaki vahiy henüz tamamlanmadan onları okumakta acele etmemesi, vahyin tamamlanmasını beklemesi öğütlenmiştir (Tâhâ 20/114; el-Kiyâme 75/16). Güvenilir olmayan birinin getirdiği habere inanıp mâsum insanlara zarar vermemek için haberin doğruluğunu araştırmayı emreden âyet de (el-Hucurât 49/6) hüküm vermekte acele edilmemesi ve basiretle davranılması gerektiği şeklinde yorumlanmış, bu âyet indiğinde Resûlullah'ın, "Teennî Allah'tan, acelecilik şeytandır" buyurduğu (Tirmizî, "Birr", 65) bildirilmiştir (Taberî, XI, 383-384; Şevkânî, V, 70). Gazzâlî, şeytanın kalbe nüfuz etmesinin yollarını açıklarken anılan hadisi ve acelecilikle ilgili bazı âyetleri kaydedip bu yollardan birinin de davranışlarda acelecilik ve sebat-sızlık olduğunu belirtir (*İhyâ*, III, 33). Bir hadiste aceleciliğin (isti'câl) karşıtı olarak enât kelimesi geçmektedir (*Müsne'd*, I, 314). İftarda acele edilmesini, sahurun geciktirilmesini tavsiye eden hadiste teennî ile aynı kökten "isti'nâ" kullanılmıştır (*el-Muva'tta*, "Sefer", 46). Hemen bütün kaynaklarda zikredilen bir rivayete göre, Hz. Peygamber'le görüşmek üzere Mekke'den Medine'ye gelen bir grup doğrudan onun yanına giderken Eşec lakaplı bir sahâbî arkadaşlarından ayrılarak temizlenip güzel bir elbise giydikten sonra Resûlullah'ın huzuruna çıkmış, onun bu davranışını çok beğenen Resûl-i Ekrem şöyle demiştir: "Senden Allah'ın sevdiği iki güzel haslet vardır; bunlardan biri hilim, diğeri teennîdir" (*Müsne'd*, III, 23; Müslim, "İmân", 25, 26; Ebû Dâvûd, "Edeb", 149). Başka bir hadiste teennî yerine "sekînet" kelimesi kullanılmıştır (Buhârî, "Hac", 94; Müslim, "Hac", 268). Beklenmedik veya üzücü bir hadise karşısında sabırlı olmanın vurgulandığı hadiste de (*Müsne'd*, III, 130, 143, 217; Buhârî, "Cenâ'iz", 32, 43; Müslim, "Cenâ'iz", 15) teennîye işaret edilmiştir.

Ebû Hâtim el-Büstî'nin, *Ravzatü'l-'uqâlâ ve nüzhetü'l-fuzalâ* adlı eserinde rıfkın gerekliliği ve aceleciliğin yanlışlığı konusuna ayırdığı bölümde (s. 215-219) rıfk kelimesini "teennî" anlamında kullandığı görülmektedir. Burada aceleciliğin karşıtı olarak rıfk, temkin, teennî, enât, hilim, tessebbüt ve itidal kavramları geçmektedir. Ebû Hâtim'e göre teennî ile hareket eden hedefine erken varır, acele eden ise geç kalır. Aceleci kimse bilmeden konuşur,